

Hemşirelik Bölümü Öğrencilerinin Uzaktan Eğitime İlişkin Görüşleri*

The Views of Nursing Students on Distance Education

HATICE KAHYAOĞLU SÜT*
BURCU KÜÇÜKKAYA*

Geliş Tarihi: 29.12.2015, Kabul Tarihi: 22.10.2016

ÖZ

Amaç: Çalışmada hemşirelik bölümü öğrencilerinin uzaktan eğitimi onaylama durumları, olumlu ve olumsuz yönlerine ilişkin görüşlerinin incelenmesi amaçlandı.

Yöntem: Kesitsel tipte bu araştırma Nisan 2015 tarihinde toplam 297 hemşirelik bölümü öğrencisi üzerinde yürütüldü. Öğrencilerin sosyo-demografik verileri, uzaktan eğitim ile ilgili görüşleri bir bilgi formu ile toplandı.

Bulgular: Öğrencilerin %87.5'inin hemşirelikte uzaktan eğitimi onaylamadıkları, %79.8'inin uzaktan eğitim ile "hemşirelikteki tüm programların verilemeyeceğini" ve %83.5'inin "hemşirelik gibi uygulama ağırlıklı bir meslekte önemli yeri olan laboratuvar ve klinik uygulamalarda eksikliklere neden olacağını" düşündüğü bulundu. Uzaktan eğitimi onaylayanların "bilgiyi elde etmede ekonomik olacağını", "bilgilerin sürekli güncelleştirilebildiğini", "internet üzerinden işbirliğine olanak sağladığını", "hemşirelikte mezuniyet sonrası sürekli eğitime olanak sağlayacağını" ve "aile hayatını sürdürmeyi kolaylaştıracağını" olumlu (p<0.001), onaylamayanların "öğrenci sayısındaki fazlalık nedeni ile iletişimde sınırlılıklar yaratabileceğini" olumsuz yönü olarak gördükleri bulundu (p<0.05).

Sonuç: Hemşirelik öğrencilerin büyük çoğunluğu uzaktan eğitimi onaylamamaktadır. Bu nedenle örgün eğitimleri sırasında öğrencilere uzaktan eğitimin olumlu ve olumsuz yönleri hakkında detaylı bilgi verilmelidir.

Anahtar kelimeler: Hemşirelik öğrencisi; görüşler; uzaktan eğitim.

ABSTRACT

Aim: The aim of this study is to investigate whether nursing students approved of distance education in nursing as well as their positive and negative views of it.

Methods: This cross-sectional study was conducted on 297 nursing students in April 2015. The socio-demographic data and opinions about distance education were collected using a survey.

Results: Of the students, 87.5% did not approve of distance education in nursing, 79.8% reported that all nursing courses could not be given effectively via distance education, and 83.5% reported that it could cause deficiencies in laboratory and clinical practices due to the fact that the nursing profession is application-based. Students who supported distance education in nursing thought that "it is economic in the obtaining of information", "information can be updated", "it allows collaboration via the internet", "it is an opportunity for continuing education in nursing after graduation" and "it will be easy to maintain a family life" were positive (p <0.001); however, students who did not support distance education in nursing thought that "it causes limitations in communication due to the excess number of students" was negative (p <0.05).

Conclusion: The majority of the nursing students in this study did not approve distance education in nursing. Thus, positive and negative views of distance education should be explained to students in more detail during formal education.

Keywords: Nursing student; views; distance education.

*Bu çalışma 10-12 Eylül 2015 tarihleri arasında Erzurum'da düzenlenen 15. Ulusal Hemşirelik Kongresi'nde sözel bildiri (SS-012) olarak sunulmuştur.

* H Kahyaoğlu Süt, Yrd.Doç.Dr.; B Küçükkaya, Araş.Gör.
Trakya Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı
Yazışma Adresi / Address for Correspondence:
Hatice Kahyaoğlu Süt, Trakya Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Balkan Yerleşkesi, 22030 Edirne
Tel.: 0 284 213 30 42-2117 Faks: 0 284 212 61 07
e-posta: haticesut@yahoo.com

Uzaktan eğitim, geleneksel eğitim-öğretim açısından sınırlılıklara bağlı sınıf eğitiminin yapılmadığı durumlarda, eğitim planlayıcıları ve uygulayıcıları ile öğrenciler arasında, haberleşme ve etkileşimin belli bir merkezden sağlandığı, bilgisayar tabanlı, online eğitim ve öğretim gibi yöntemleri kapsayan bir öğretim yöntemidir.^[1-3] Hemşirelikte uzaktan eğitim, hemşirelik eğitiminde örgün öğretimi destekleyen, fırsat eşitliği sağlayarak bu sayede yaşam boyu öğrenmeyi sağlayan bir öğretim yöntemidir.^[2] Geleneksel yollarla eğitimde bazı zorluklar bulunmaktadır. Türkiye’de bu zorlukların başında uzaklık, eğitim kurumların kapasitesinin yetersiz olması ve öğretim elemanı eksikliği gelmektedir. Özellikle yaş ortalaması yüksek olanlar, çalışanlar, ailevi ve mevcut sorumluluklar gibi nedenlerle eğitim hizmetlerinden mahrum kalmaktadır.^[4]

Teknoloji, çalışan hemşire ve hemşirelik öğrencilerine öğrenme, meslektaşlarıyla işbirliği ve bilgi paylaşımı yapma olanağı sağlarken, hemşire eğitimcilerde de yaşam boyu öğrenme ve farklı seçenekler sunmaktadır.^[5] İnternet üzerinden bir öğrenme ortamı olan web-tabanlı eğitim ile video, resim, sesli material ve yazılı metin paylaşımı hemşirelik eğitiminde son yıllarda giderek artmaktadır.^[6] Web tabanlı uygulamalar, internet, elektronik posta, medya araçlarının kullanımı ve bilgisayar destekli uzaktan eğitim sistemleri eğitim ve araştırmalarda hemşirelere önemli yararlar sağlamaktadır.^[7,8] Sağlık teknolojisini kullananların %80’i hemşireler olup teknolojiye uyum sağlamaları oldukça önemlidir.^[9] Üç boyutlu animasyonlar, videolar, resimler ve şemalar görsel öğrenmekte kullanılabilir. Böylece hemşirelere mesleki bilgi ve becerilerini güncellemek, neden sonuç ilişkisi kurabilmek ve yaptıkları uygulamaların doğruluğunu gözden geçirmek konularında yararlı olabilmektedir.^[10] Hemşireler üzerinde uygulanan web tabanlı eğitim etkinliğinin değerlendirildiği bir çalışmada, hemşirelerin %40’i hasta ve hemşire ilişkileri, iletişim teknikleri ve hasta ile iletişimi engelleyici en sık karşılaştıkları durumlara müdahale konusunda verilen web eğitimini yeterli bulmaktadır. Ancak %28’i meslektaşları ile iletişim kurabilecekleri, deneyimlerini paylaşabilecekleri bir sayfanın, %20’si video destekli sunumların web sayfasında olması gerektiğini belirtmiştir.^[11] Günlük yaşamımızın ayrılmaz bir parçası olan bilişim teknolojilerinin uzaktan eğitimde kullanımı kaçınılmazdır. Bir literatür inceleme çalışmasında, öğrencilerin geleneksel eğitime kıyasla online öğretim yöntemlerinden üst düzey memnuniyet duydukları bildirilmiştir.^[12] Uzaktan eğitim yöntemini uygulayan kurumların teknolojiyi yakından takip etmesi ve öğrencilere sabit bir eğitim-öğretim hizmeti sunmak yerine öğrencileri doyuma ulaştıracak daha etkili eğitim-öğretim hizmetleri verebilmesi gerekmektedir.^[1] Bilgisayar tabanlı simülasyon eğitimler güçlü bir öğrenme aracı olup öğrencilerin konuya aktif katılımını, öğrenmenin aktarımını ve akılda kalıcılığını artırmaktadır.^[5,13]

Uzaktan eğitim, hemşirelikte lisans tamamlama, lisans, yüksek lisans, doktora, hizmet içi eğitim ve sertifika programlarında uygulanmaktadır.^[5] Ülkemizde hemşirelik alanında ilk uzaktan eğitim 1993 yılında hemşirelikte önlisans programının açılması ile başlamış olup bu programı 2009–2010 yılında açılan ve web tabanlı uzaktan eğitim ile yürütülen hemşirelikte lisans tamamlama programı, 2011-2012 yılında ise İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği Uzaktan Eğitim Tezsiz Yüksek Lisans programı izlemiştir.^[14,15] Uzaktan eğitimde önemli olan hemşirelikte uzaktan eğitimin nasıl olacağı ve örgün eğitim standartlarına nasıl ulaşılabileceğidir.

Uzaktan eğitimin olumlu ve olumsuz yönleri bulunmaktadır. Olumlu yönü, eğitimde fırsat eşitliği sağlayarak hemşirelerin eğitimlerine devam etmesine kolaylık sağlamaktır.^[10] Kamu kurumlarında çalışan eğitim hayatları yıllar önce sona ermiş hemşireler için uzaktan eğitim, yeniden öğrenim için bir şans olmakta ve alacakları kademe ile emeklilik maaşlarının daha iyi bir düzeyde olmasını sağlamaktadır.^[16] Taşocak ve arkadaşlarının^[17] yaptığı çalışma da hemşirelik öğrencilerinin web tabanlı eğitime olumlu baktıklarını bildirmiştir. Uzaktan eğitimin olumsuz yönü, uzaktan eğitim ile iletişimin sağlanmasında önemli olan internet kullanımını ve/veya bilgisayar kullanımını bilmeyen ya da yetersiz olan öğrencilerin endişe düzeyinin web tabanlı eğitim ile artabilmesi durumudur.^[17] Köse’nin^[9] hemşireler üzerinde yürüttüğü bir çalışmada, hemşirelerin %22.3’ünün bilgisayar kullanmadığı, sadece %32.9’unun bilgisayar kullanımının iyi durumda olduğu belirlenmiştir. Web tabanlı uzaktan eğitim ile yürütülen hemşirelikte lisans tamamlama programına devam eden hemşirelerin %83.8’inin hemşirelikteki tüm programların uzaktan eğitimle verilemeyeceğini düşündükleri bildirilmiştir.^[18] Şenyuva’nın^[14] hemşirelik öğrencileri üzerinde yürüttüğü bir çalışmada, öğrencilerin uzaktan eğitimin sınırlılıklarına ilişkin görüşleri incelendiğinde, “eğitimci-öğrenci, öğrenci-öğrenci arasındaki karşılıklı etkileşimin en aza inmesi” sorununun birinci sırada olduğu belirlenmiştir. Uzaktan eğitimde çözülmesi gereken önemli bir sorun ise, hemşirelik eğitiminin önemli bir bölümünü kapsayan uygulama eğitimi ve becerisinin nasıl kazandırılacağıdır.^[10]

Hemşirelik öğrencilerinin mezuniyetlerinden sonra da uzaktan eğitim ile sürekli eğitim ve öğretime devam etmeleri, mesleki beceri ve uygulamalarının geliştirilmesi açısından önemlidir.^[18] Hemşirelik öğrencilerinin uzaktan eğitimi onaylama durumları, olumlu ve olumsuz yönlerine ilişkin görüşlerinin yapılacak çalışmalarla incelenmesi, mezuniyet sonrası uzaktan eğitimi tercih edecek öğrenciler için uzaktan eğitimin olumlu ve olumsuz yönleri konularında bilgilendirilme gereksinimlerini ortaya koyacaktır. Ülkemiz de hemşirelik öğrencilerinin uzaktan eğitime ilişkin görüşleri hakkında literatürde sınırlı sayıda çalışmaya rastlanmıştır.^[14,19] Çalışmamız hemşirelik öğrencilerinin uzaktan eğitime ilişkin görüşleri konularında literatürü destekleyecektir.

Amaç

Çalışmamızın amacı; hemşirelik bölümü öğrencilerinin uzaktan eğitimi onaylama durumları, olumlu ve olumsuz yönlerine ilişkin görüşlerinin incelenmesidir.

Araştırma soruları

- Hemşirelik bölümü öğrencileri uzaktan eğitimi onaylıyor mu?
- Hemşirelik bölümü öğrencilerinin uzaktan eğitimin olumlu yönlerine ilişkin görüşleri nasıldır?
- Hemşirelik bölümü öğrencilerinin uzaktan eğitimin olumsuz yönlerine ilişkin görüşleri nasıldır?
- Hemşirelikte uzaktan eğitimi onaylama durumuna göre öğrencilerin uzaktan eğitimin olumlu ve olumsuz yönlerine ilişkin görüşlerinin karşılaştırılması sonuçları nasıldır?

Yöntem

Araştırmanın Türü

Bu çalışma kesitsel tipte bir araştırmadır.

Araştırmanın Yeri ve Zamanı

Araştırma, bir kamu üniversitesine bağlı Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümünde, Nisan 2015 tarihinde yürütüldü.

Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini hemşirelik bölümü 1., 2., 3. ve 4. sınıflarında eğitim gören toplam 541 öğrenci oluşturmakta olup, örneklem seçimine gidilmeden çalışmaya katılmaya gönüllü 297 öğrenci ile araştırma yürütüldü.

Veri Toplama Araçları

Verilerin toplanmasında öğrencilerin çeşitli sosyo-demografik tanımlayıcı özelliklerinin, uzaktan eğitimi onaylama durumlarının, olumlu ve olumsuz yönlerine ilişkin görüşlerinin sorgulandığı araştırmacılar tarafından literatür incelenerek hazırlanan 25 soruluk bir bilgi formu kullanıldı.

Bilgi Formu

Araştırmacılar tarafından literatür incelenerek hazırlanan bilgi formunun ilk 7 sorusunda öğrencilerin çeşitli sosyo-demografik tanımlayıcı özellikleri (cinsiyet, yaş, sınıf, mezun olunan lise, anne ve baba eğitim durumu, gelir durumu) sorgulandı. Formdaki 8. soruda “uzaktan eğitimi onaylama durumu”, 9. ve 18. sorular arasında (10 soru) uzaktan eğitimin olumlu yönlerine ilişkin görüşler (“bilgiyi elde etmede ekonomik olacağı”, “bilginin sürekli güncelleştirilebileceği”, “internet üzerinden işbirliğine olanak sağladığı”, “öğrenen ve öğreten arasında geri

bildirimlerin kolay olacağı”, “hemşirelik alanında uzman ve deneyimli eğitimcilerin bulunacağı”, “hemşirelik bilgi ve becerilerinin dinlemeye dayalı etkinliklerle kazandırılacağı”, “hemşirelik bilgi ve becerilerinin görsel etkinliklerle kazandırılacağı”, “hemşirelik bilgi ve becerilerinin uygulamaya dayalı etkinliklerle kazandırılacağı”, “hemşirelikte mezuniyet sonrası sürekli eğitime olanak sağlayacağı”, “mezuniyet sonrası aile hayatını sürdürmeyi kolaylaştıracağı”) sorgulandı. 19. ve 25. sorular arasında (7 soru) uzaktan eğitimin olumsuz yönlerine ilişkin görüşler (“öğrenme ortamlarında önemli olan yüz yüze iletişim ortam ve olanaklarını ortadan kaldırdığı”, “öğrenme sürecinde karşılaşılan öğrenme güçlüklerinin anında çözülememesinden kaynaklı sorunlar olabileceği”, “kendi kendine çalışma alışkanlığı olmayan ve bu yeteneğini geliştirmemiş öğrenciler için planlama zorluğu olabileceği”, “çalışan öğrencilerin kendine ayıracakları vakitte ders çalışma zorunluluğunun olduğu”, “öğrenci sayısındaki fazlalık nedeni ile iletişimdeki sınırlılıklar yaratabileceği”, “hemşirelik gibi uygulama ağırlıklı bir meslekte önemli yeri olan laboratuvar ve klinik uygulamalarda eksikliklere neden olacağı”, “hemşirelikteki tüm programların verilemeyeceği”) sorgulandı.^[14,15,18] Sorular kapalı uçlu olup, verilen cevaplar “evet” ya da “hayır” şeklinde idi. Çalışma da uzaktan eğitimi onaylama durumu, olumlu ve olumsuz yönlerine ilişkin görüşlerin sorgulandığı sorular belirli bir ölçek soruları olmayıp yalnızca uzaktan eğitim ile ilgili görüşler hakkında bilgilenmemizi sağlamaktadır.

Araştırmanın Etik Yönü

Çalışmanın öğrenciler üzerinde uygulanabilmesi için çalışma kapsamına alınan üniversitenin Sağlık Bilimleri Fakültesi Dekanlığı'ndan yazılı izin ve öğrencilerden gönüllü bilgilendirilmiş onam alındı.

Verilerin Toplanması

Öğrencilerin ders sonrası zamanlarına denk gelecek şekilde, öncelikle çalışmanın amacı açıklanarak, yazılı bilgi formunu doldurmayı kabul eden gönüllüler üzerinde veriler toplandı. Öğrencilerin bilgi formunu doldurması ortalama 20 dakika sürdü.

Verilerin Değerlendirilmesi

Araştırma sonuçları ortalama, standart sapma olarak, kategorik sonuçlar sayı ve yüzde olarak gösterildi. Verilerin analizinde tanımlayıcı istatistik ve ki-kare testi kullanıldı. $p < 0,05$ değeri istatistiksel anlamlı olarak kabul edildi. Verilerin değerlendirilmesinde SPSS 20.0 istatistiksel paket programı kullanıldı.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışmanın sadece bir üniversitenin sağlık bilimleri fakültesi hemşirelik bölümünde eğitim gören hemşirelik öğrencileri üzerinde yürütülmüş olması, hemşirelik bölümünün uzaktan

eğitim uygulamasının olmaması, veri toplama da kullanılan aracın standardize olmaması ve örneklemin olasılıklı olmayan yöntemle seçilmesi araştırmanın sınırlılıklarıdır.

Bulgular

Hemşirelik öğrencilerinin sosyo-demografik tanımlayıcı özelliklerini incelediğimizde; öğrencilerin (n=297) yaş ortalaması 20.5±1.4 olup %92.6'sının cinsiyeti kadındır. Öğrencilerin %26.6'sı 1. sınıf, %31.0'ı 2. sınıf, %29.6'sı 3. sınıf, %12.8'i 4. sınıf öğrencisi olup %90.9'u düz lise ya da anadolu lisesi mezunudur. Anne ve baba eğitim durumuna baktığımızda, annelerin %75.8'i, babaların %53.9'u ilköğretim ve altı eğitim düzeyindedir. Öğrencilerin büyük çoğunluğunun (%76.8) ise geliri gidere eşittir (Tablo 1).

Tablo 1: Hemşirelik Öğrencilerinin Sosyo-Demografik Tanımlayıcı Özellikleri (N=297)

SOSYO-DEMOGRAFİK TANIMLAYICI ÖZELLİKLER		ORTALAMA	STANDART SAPMA
		n	%
Yaş		20.5	1.4
Cinsiyet	Kadın	275	92.6
	Erkek	22	7.4
Sınıf Düzeyi	1.	79	26.6
	2.	92	31.0
	3.	88	29.6
	4.	38	12.8
Mezun Olunan Okul	Düz Lise	129	43.4
	Anadolu Lisesi	141	47.5
	Meslek Lisesi	21	7.1
	Diğer	6	2.0
Anne Eğitim Durumu	İlköğretim ve altı	225	75.8
	Lise ve üstü	72	24.2
Baba Eğitim Durumu	İlköğretim ve altı	160	53.9
	Lise ve üstü	137	46.1
Gelir Durumu	Gelir giderden az	29	9.8
	Gelir gidere eşit	228	76.8
	Gelir giderden fazla	40	13.5

Çalışmada öğrencilerin %87.5'inin hemşirelikte uzaktan eğitimi onaylamadığı bulundu. Öğrencilerin uzaktan eğitimin olumlu yönlerine ilişkin görüş sıralamasının (fazladan aza doğru); "bilgiyi elde etmede ekonomik olacağını" (%42.4), "mezuniyet sonrası aile hayatını sürdürmeyi kolaylaştıracağını" (%34.7), "internet üzerinden işbirliğine olanak sağladığını" (%34.3), "bilginin sürekli güncelleştirilebileceğini" (%29.3), "hemşirelikte mezuniyet sonrası sürekli eğitime olanak sağlayacağını" (%26.3), "hemşirelik alanında uzman ve deneyimli eğitimcilerin bulunacağını" (%22.2), "hemşirelik bilgi ve becerilerinin görsel etkinliklerle kazandırılacağını" (%22.2), "hemşirelik bilgi ve becerilerinin dinlemeye dayalı

etkinliklerle kazandırılacağını" (%14.5), "hemşirelik bilgi ve becerilerinin uygulamaya dayalı etkinliklerle kazandırılacağını" (%13.1), "öğrenen ve öğreten arasında geri bildirimlerin kolay olacağını" (%9.8) şeklinde olduğu bulundu (Tablo 2).

Tablo 2: Hemşirelik Öğrencilerinin Uzaktan Eğitimin Olumlu Yönlerine İlişkin Görüşleri (N=297)

UZAKTAN EĞİTİMİN OLUMLU YÖNLERİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİN DAĞILIMI (fazladan aza doğru)	EVET	HAYIR
	n	%
Hemşirelikte internet üzerinden uzaktan eğitimi onaylıyor musunuz?	37 (12.5)	260 (87.5)
Uzaktan eğitimin bilgiyi elde etmede ekonomik olacağını düşünüyor musunuz?	126 (42.4)	171 (57.6)
Uzaktan eğitimin mezuniyet sonrası aile hayatını sürdürmeyi kolaylaştıracağını düşünüyor musunuz?	103 (34.7)	194 (65.3)
Uzaktan eğitimin internet üzerinden işbirliğine olanak sağladığını düşünüyor musunuz?	102 (34.3)	195 (65.7)
Uzaktan eğitim ile bilgilerin sürekli güncelleştirilebildiğini düşünüyor musunuz?	87 (29.3)	210 (70.7)
Uzaktan eğitimin hemşirelikte mezuniyet sonrası sürekli eğitime olanak sağlayacağını düşünüyor musunuz?	78 (26.3)	219 (73.7)
Uzaktan eğitim ortamlarında hemşirelik alanında uzman ve deneyimli eğitimcilerin bulunabileceğini düşünüyor musunuz?	66 (22.2)	231 (77.8)
Uzaktan eğitim ile hemşirelik bilgi ve becerilerinin görsel etkinliklerle kazandırılacağını düşünüyor musunuz?	66 (22.2)	231 (77.8)
Uzaktan eğitim ile hemşirelik bilgi ve becerilerinin dinlemeye dayalı etkinliklerle kazandırılacağını düşünüyor musunuz?	43 (14.5)	254 (85.5)
Uzaktan eğitim ile hemşirelik bilgi ve becerilerinin uygulamaya dayalı etkinliklerle kazandırılacağını düşünüyor musunuz?	39 (13.1)	258 (86.9)
Uzaktan eğitim ile öğrenen ve öğreten arasında geri bildirimlerin kolay olacağını düşünüyor musunuz?	29 (9.8)	268 (90.2)

Öğrencilerin uzaktan eğitimin olumsuz yönlerine ilişkin görüş sıralamasının (fazladan aza doğru); "hemşirelik gibi uygulama ağırlıklı bir meslekte önemli yeri olan laboratuvar ve klinik uygulamalarda eksikliklere neden olacağını" (%83.5), "kendi kendine çalışma alışkanlığı olmayan ve bu yeteneğini geliştirmemiş öğrenciler için planlama zorluğu olabileceğini" (%80.5), "hemşirelikteki tüm programların verilemeyeceğini" (%79.8), "öğrenci sayısındaki fazlalık nedeni ile iletişimdeki sınırlılıklar yaratabileceğini" (%79.5), "öğrenme ortamlarında önemli olan yüz yüze iletişim ortam ve olanaklarını ortadan kaldırdığını" (%73.7), "öğrenme sürecinde karşılaşılan öğrenme güçlüklerinin anında çözülememesinden kaynaklı sorunlar

olabileceğini" (%70.0), "çalışan öğrencilerin kendine ayıracakları vakitte ders çalışma zorunluluğunun olduğunu" (%43.1) şeklinde olduğu bulundu (Tablo 3).

Tablo 3: Hemşirelik Öğrencilerinin Uzaktan Eğitimin Olumsuz Yönlerine İlişkin Görüşleri (N=297)

UZAKTAN EĞİTİMİN OLUMSUZ YÖNLERİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİN DAĞILIMI (fazladan aza doğru)	EVET	HAYIR
	n	%
Uzaktan eğitimin hemşirelik gibi uygulama ağırlıklı bir meslekte önemli yeri olan laboratuvar ve klinik uygulamalarda eksikliklere neden olacağını düşünüyor musunuz?	248 (83.5)	49 (16.5)
Uzaktan eğitimde kendi kendine çalışma alışkanlığı olmayan ve bu yeteneğini geliştirmemiş öğrenciler için planlama zorluğu olabileceğini düşünüyor musunuz?	239 (80.5)	58 (19.5)
Uzaktan eğitim ile hemşirelikteki tüm programların verilemeyeceğini düşünüyor musunuz?	237 (79.8)	60 (20.2)
Uzaktan eğitimin öğrenci sayısındaki fazlalık nedeni ile iletişimdeki sınırlılıklar yaratabileceğini düşünüyor musunuz?	236 (79.5)	61 (20.5)
Uzaktan eğitimin öğrenme ortamlarında önemli olan yüz yüze iletişim ortam ve olanaklarını ortadan kaldırdığını düşünüyor musunuz?	219 (73.7)	78 (26.3)
Uzaktan eğitim ile öğrenme sürecinde karşılaşılan öğrenme güçlüklerinin anında çözülememesinden kaynaklı sorunlar olabileceğini düşünüyor musunuz?	208 (70.0)	89 (30.0)
Uzaktan eğitimde çalışan öğrencilerin kendine ayıracakları vakitte ders çalışma zorunluluğu olduğunu düşünüyor musunuz?	128 (43.1)	169 (56.9)
Uzaktan eğitim ile hemşirelik bilgi ve becerilerinin görsel etkinliklerle kazandırılabilceğini düşünüyor musunuz?	66 (22.2)	231 (77.8)
Uzaktan eğitim ile hemşirelik bilgi ve becerilerinin dinlemeye dayalı etkinliklerle kazandırılabilceğini düşünüyor musunuz?	43 (14.5)	254 (85.5)
Uzaktan eğitim ile hemşirelik bilgi ve becerilerinin uygulamaya dayalı etkinliklerle kazandırılabilceğini düşünüyor musunuz?	39 (13.1)	258 (86.9)
Uzaktan eğitim ile öğrenen ve öğreten arasında geri bildirimlerin kolay olacağını düşünüyor musunuz?	29 (9.8)	268 (90.2)

Uzaktan eğitimi onaylayanlar ve onaylamayanlar arasında uzaktan eğitimin olumlu yönlerine ilişkin görüşlerin karşılaştırma sonuçlarına baktığımızda; onaylayanların uzaktan eğitimin "bilgiyi elde etmede ekonomik olacağını", "bilgilerin sürekli güncelleştirilebildiğini", "internet üzerinden işbirliğine olanak sağladığını", "öğrenen ve öğreten arasında geri bildirimlerin kolay olacağını", "hemşirelik alanında uzman ve deneyimli eğitimcilerin bulunabileceğini", "hemşirelik bilgi ve becerilerinin dinlemeye, görsel ve uygulamaya dayalı

etkinliklerle kazandırılabilceğini", "hemşirelikte mezuniyet sonrası sürekli eğitime olanak sağlayacağını" ve "aile hayatını sürdürmeyi kolaylaştıracağını" düşündüğü bulundu (p<0.001) (Tablo 4).

Uzaktan eğitimi onaylayanlar ve onaylamayanlar arasında uzaktan eğitimin olumsuz yönlerine ilişkin görüşlerin karşılaştırma sonuçlarına baktığımızda; uzaktan eğitimi onaylamayanların "öğrenci sayısındaki fazlalık nedeni ile iletişimde sınırlılıklar yaratabileceğini" düşündüğü bulundu (p<0.05). Onaylayan ve onaylamayanlar arasında uzaktan eğitimin "öğrenme ortamlarında önemli olan yüz yüze iletişim ortam ve olanaklarını ortadan kaldırdığı", "öğrenme sürecinde karşılaşılan öğrenme güçlüklerinin anında çözülememesinden kaynaklı sorunlar olabileceği", "kendi kendine çalışma alışkanlığı olmayan ve bu yeteneğini geliştirmemiş öğrenciler için planlama zorluğu olabileceği", "çalışan öğrencilerin kendine ayıracakları vakitte ders çalışma zorunluluğu olduğunu", "hemşirelik gibi uygulama ağırlıklı bir meslekte önemli yeri olan laboratuvar ve klinik uygulamalarda eksikliklere neden olacağı", "hemşirelikteki tüm programların verilemeyeceği" konularında anlamlı farklılık bulunmadı (p>0.05) (Tablo 5).

Tartışma

Hemşirelik öğrencilerinin uzaktan eğitimi onaylama durumunun, olumlu ve olumsuz yönlerine ilişkin görüşlerinin incelenmesi, mezuniyet sonrası uzaktan eğitimi tercih edecek öğrenciler için uzaktan eğitimin olumlu ve olumsuz yönleri konularında bilgilendirilme gereksinimlerini ortaya koyacaktır.

Çalışmada hemşirelik öğrencilerinin büyük çoğunluğunun (%87.5) uzaktan eğitimi onaylamadığı bulundu. Atasoy ve Sütütemiz'in^[20] hemşirelik öğrencileri üzerinde yürüttükleri çalışma da öğrencilerin çoğunluğunun hemşirelik lisans eğitiminin örgün öğretim şeklinde olması gerektiğini düşündüğü, açık öğretim ve uzaktan eğitim gibi öğretim şekillerine katılmadıkları bildirilmiştir. Taşocak ve arkadaşlarının^[17] yaptığı çalışma da hemşirelik öğrencileri özellikle teorik derslerin uzaktan eğitim ile verilebileceğini düşünmektedirler. Uslu'nun yaptığı çalışma da hemşirelerin %87.1'i bir web sitesi aracılığı ile mesleki eğitim almak istemektedirler.^[11] Yu ve Yang,^[6] Taiwan hemşirelerinin web tabanlı öğrenmeye ilişkin algılarını belirlemek için yaptıkları çalışma da, hemşirelerin çoğunluğunun web-tabanlı öğrenmeye ilişkin pozitif tutumlara sahip olduklarını belirlemiştir. Mutea and Cullen^[21] yaptıkları çalışma da Kenya'nın mevcut eğitim sistem temelinin eksik olması ve çalışma şartlarının hemşirelerin lisansüstü eğitimlerini sürdürmelerine fırsat vermemesi nedeniyle uzaktan eğitimin mevcut olduğu bildirmişlerdir. Şenyuva'nın^[18] yaptığı çalışma da hemşirelerin uzaktan eğitimi öncelikle tercih etme nedenleri olarak vardiyalı çalışma saatleri, kendi öğrenme biçimine ve öğrenme hızına uygun çalışma ortamı sağlayamama, aile hayatını sürdürmede kolaylık sağlama olarak belirlenmiştir. Bulgular gösteriyor ki

Tablo 4: Hemşirelikte Uzaktan Eğitimi Onaylayan ve Onaylamayan Öğrenciler Arasında Uzaktan Eğitimin Olumlu Yönlerine İlişkin Görüşlerin (Evet-Hayır) Karşılaştırılması (N=297)

UZAKTAN EĞİTİMİN OLUMLU YÖNLERİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLER	ONAYLAYAN (N=37)		ONAYLAMAYAN (N=260)		p*
	n	%	n	%	
Uzaktan eğitimin bilgiyi elde etmede ekonomik olacağını düşünüyor musunuz?					
Evet	32	86.5	94	36.2	<0.001
Hayır	5	13.5	166	63.8	
Uzaktan eğitim ile bilgilerin sürekli güncelleştirilebildiğini düşünüyor musunuz?					
Evet	31	83.8	56	21.5	<0.001
Hayır	6	16.2	204	78.5	
Uzaktan eğitimin internet üzerinden işbirliğine olanak sağladığını düşünüyor musunuz?					
Evet	27	73.0	75	28.8	<0.001
Hayır	10	27.0	185	71.2	
Uzaktan eğitim ile öğrenen ve öğreten arasında geri bildirimlerin kolay olacağını düşünüyor musunuz?					
Evet	13	35.1	16	6.2	<0.001
Hayır	24	64.9	244	93.8	
Uzaktan eğitim ortamlarında hemşirelik alanında uzman ve deneyimli eğitimcilerin bulunabileceğini düşünüyor musunuz?					
Evet	17	45.9	49	18.8	<0.001
Hayır	20	54.1	211	81.2	
Uzaktan eğitim ile hemşirelik bilgi ve becerilerinin dinlemeye dayalı etkinliklerle kazandırılacağını düşünüyor musunuz?					
Evet	21	56.8	22	8.5	<0.001
Hayır	16	43.2	238	85.5	
Uzaktan eğitim ile hemşirelik bilgi ve becerilerinin görsel etkinliklerle kazandırılacağını düşünüyor musunuz?					
Evet	23	62.2	43	16.5	<0.001
Hayır	14	37.8	27	83.5	
Uzaktan eğitim ile hemşirelik bilgi ve becerilerinin uygulamaya dayalı etkinliklerle kazandırılacağını düşünüyor musunuz?					
Evet	12	32.4	27	10.4	<0.001
Hayır	25	67.6	233	89.6	
Uzaktan eğitimin hemşirelikte mezuniyet sonrası sürekli eğitime olanak sağlayacağını düşünüyor musunuz?					
Evet	21	56.8	57	21.9	<0.001
Hayır	16	43.2	203	78.1	
Uzaktan eğitimin mezuniyet sonrası aile hayatını sürdürmeyi kolaylaştıracağını düşünüyor musunuz?					
Evet	22	59.5	81	31.2	<0.001
Hayır	15	40.5	179	68.8	

* Ki-kare testi

hemşirelikte lisans programı öğrencilerinin büyük çoğunluğu uzaktan eğitimi onaylamamakta ve/veya uzaktan eğitim ile sadece teorik derslerin verilebileceğini düşünmektedir. Çalışan hemşireler ise çalışma şartlarının/saatlerinin ve ortamlarının özgün öğretim için uygun olmaması ve aile hayatlarını sürdürebilmede kolaylık sağladığı için uzaktan eğitim programlarını tercih etmekte ve sürekli eğitim programı olarak görmektedirler.

Çalışmada öğrencilerin büyük çoğunluğunun uzaktan eğitim ile hemşirelikteki tüm programların verilemeyeceğini (%79.8)

ve hemşirelik gibi uygulama ağırlıklı bir meslekte önemli yeri olan laboratuvar ve klinik uygulamalarda eksikliklere neden olacağını (%83.5) düşündüğü bulundu. Şenyuva'nın^[14] hemşirelik öğrencileri üzerinde yürüttüğü çalışmasında; öğrencilerin %89.1'inin hemşirelik temel eğitimindeki tüm derslerin uzaktan eğitimle verilemeyeceğini düşündükleri saptanmıştır. Yine Şenyuva'nın^[18] yaptığı çalışma da hemşirelerin %83.8'inin hemşirelikteki tüm programların uzaktan eğitimle verilemeyeceğini düşündükleri belirlenmiştir. Türkiye'de uzaktan eğitim uygulamaları içerisinde özellikle de hemşirelik alanında, araştırma ve geliştirme çalışmaları yetersiz

Tablo 5: Hemşirelikte Uzaktan Eğitimi Onaylayan ve Onaylamayan Öğrenciler Arasında Uzaktan Eğitimin Olumsuz Yönlerine İlişkin Görüşlerin (Evet-Hayır) Karşılaştırılması (N=297)

UZAKTAN EĞİTİMİN OLUMSUZ YÖNLERİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLER	ONAYLAYAN (N=37)		ONAYLAMAYAN (N=260)		P*
	n	%	n	%	
Uzaktan eğitimin öğrenme ortamlarında önemli olan yüz yüze iletişim ortam ve olanaklarını ortadan kaldırdığını düşünüyor musunuz?					
Evet	24	64.9	195	75.0	0.230
Hayır	13	35.1	65	25.0	
Uzaktan eğitim ile öğrenme sürecinde karşılaşılan öğrenme güçlüklerinin anında çözülememesinden kaynaklı sorunlar olabileceğini düşünüyor musunuz?					
Evet	29	78.4	179	68.8	0.258
Hayır	8	21.6	81	31.2	
Uzaktan eğitimde kendi kendine çalışma alışkanlığı olmayan ve bu yeteneğini geliştirmemiş öğrenciler için planlama zorluğu olabileceğini düşünüyor musunuz?					
Evet	31	83.8	208	80.0	0.665
Hayır	6	16.2	52	20.0	
Uzaktan eğitimde çalışan öğrencilerin kendine ayıracakları vakitte ders çalışma zorunluluğu olduğunu düşünüyor musunuz?					
Evet	21	56.8	107	41.2	0.079
Hayır	16	43.2	153	58.8	
Uzaktan eğitimin öğrenci sayısındaki fazlalık nedeni ile iletişimdeki sınırlılıklar yaratabileceğini düşünüyor musunuz?					
Evet	23	62.2	213	81.9	<0.05
Hayır	14	37.8	47	18.1	
Uzaktan eğitimin hemşirelik gibi uygulama ağırlıklı bir meslekte önemli yeri olan laboratuvar ve klinik uygulamalarda eksikliklere neden olacağını düşünüyor musunuz?					
Evet	31	83.8	217	83.5	1.000
Hayır	6	16.2	43	16.5	
Uzaktan eğitim ile hemşirelikteki tüm programların verilemeyeceğini düşünüyor musunuz?					
Evet	29	78.4	208	80.0	0.828
Hayır	8	21.6	52	20.0	

* Ki-kare testi

bulunmaktadır.^[15] Yu ve Yang^[6] yaptıkları çalışma da hemşirelik temel eğitimindeki tüm derslerin öğrencilere uzaktan eğitim ile verilemeyeceğini bildirmişlerdir. Yapılan çalışmalarda da hemşirelik temel eğitimindeki tüm derslerin yerine mezuniyet sonrası sürekli eğitim ve lisansüstü eğitim programlarının, seminer, klinik ve laboratuvar çalışmalarının uzaktan eğitim ile verimli ve etkin bir şekilde verilebileceğini bildirmişlerdir.^[22,23] Uzaktan eğitime farklı kültürlerden öğrencilerinde katıldığı çok kültürlü toplumlarda iletişim zorlukları yaşanmaktadır.^[24] Duijin ve arkadaşları^[25] çevrimiçi öğrenmede teori-pratik açığını kapatmak ve klinik becerinin gelişmesini teşvik edecek ek bir eğitimin gerekliliğini bildirmiştir. Uzaktan eğitim verecek hemşirelik eğitimcilerinin uzaktan eğitim teknolojileri kullanımı konusunda dikkatli olması, ek bir ders hazırlığı ve rol değişiklikleri yapmaları gerektiği bildirilmiştir.^[26,27] Genel olarak değerlendirme yaptığımızda hemşirelik öğrencileri ve hemşirelerin büyük çoğunluğu uzaktan eğitim ile hemşirelikteki tüm programların verilemeyeceğini düşünmektedir. Ülkemiz de uzaktan eğitim veren üniversitelerin araştırma ve geliştirme

çalışmalarında ki yetersizlik uzaktan eğitim ile hemşirelikteki tüm programların verilememesine yol açmaktadır. Hemşirelik temel eğitimindeki tüm derslerin yerine mezuniyet sonrası sürekli eğitim ve lisansüstü eğitim programlarının uzaktan eğitim ile daha etkin bir şekilde verilebileceği düşünülmektedir.

Çalışmada uzaktan eğitimi onaylayanlar ve onaylamayanlar arasında uzaktan eğitimin olumlu yönlerine ilişkin görüş farklılıklarını belirlemek üzere yapılan karşılaştırma sonuçlarına baktığımızda; onaylayanların “bilgiyi elde etmede ekonomik olacağı”, “bilgilerin sürekli güncelleştirilebildiği”, “internet üzerinden işbirliğine olanak sağladığı”, “hemşirelikte mezuniyet sonrası sürekli eğitime olanak sağlayacağı” ve “aile hayatını sürdürmeyi kolaylaştıracağı” düşüncelerinin anlamlı olduğu ve uzaktan eğitimin olumlu yönleri olarak görüldüğü bulundu. Yine çalışma da genel olarak da öğrencilerin çoğunluğunun uzaktan eğitimin olumlu yönleri olabilecek konular ile ilgili görüşlerinin öncelik sırasının da bu şekilde olduğu bulundu. Çalışmamız sonuçlarına benzer Şenyuva'nın^[14] hemşirelik

öğrencileri üzerinde yürüttüğü çalışmasında; uzaktan eğitimin yararlarına ilişkin öğrencilerin görüşlerinin öncelik sırasının; “bireysel öğrenmeyi destekleme”, “zaman ve mekan sınırlılığını en aza indirme”, “ileri teknoloji kullanma fırsatı verme” ve “eğitimin sürekli, nitelikli ve ekonomik olmasını destekleme” şeklinde olduğu belirlendi. Şenyuva'nın^[18] hemşireler üzerinde yürüttüğü çalışmasında uzaktan eğitimin yararlarına ilişkin hemşirelerin büyük çoğunluğunun hemşirelik bilgi ve becerilerinin uygulamaya ve görmeye dayalı etkinliklerle kazandırılabilceğini düşündükleri belirlenmiştir. Uslu'nun^[11] yaptığı çalışma da hemşirelerin yarıya yakınının uzaktan eğitimin mesleki bilgiye hızlı ve kolay ulaşım sağlayarak zaman kazandıracağı gerekçesi ile eğitim almak istediklerini belirlenmiştir. Mollaoğlu ve Atalay'ın^[28] ülkemizde hemşirelik önlisans programı'na katılmış hemşirelerle yaptığı çalışmasında, hemşirelerin meslekte statülerini artırarak mesleğin toplumsal saygınlığını arttırmak, mesleki bilgilerini arttırmak ve güncellemek, hemşirelik bakımının kalitesini arttırmak, eğitimin standartize edilmesi, kadro derecelerini yükseltmek ve maaş artışı gibi olumlu yönleri için programa katıldıklarını bildirmişlerdir. Yu ve Yang,^[6] Taiwan'da yer ve zaman sınırlılıkları nedeniyle hizmet içi eğitimlere katılmayan hemşirelerin web tabanlı eğitimlerle, mesleki gelişimlerinin sağlanabileceğini bildirmiştir. Yapılan araştırmalarla benzer çalışmamız bulguları gösteriyor ki hemşirelik öğrencilerinin ve çalışan hemşirelerin uzaktan eğitimin olumlu yönleri olabilecek konularla ilgili ortak düşüncelerinin “bilgilerin sürekli güncelleştirilebilmesi” ve “hemşirelikte mezuniyet sonrası sürekli eğitime olanak sağlanması” yönünde olduğu görülmektedir.

Çalışmada uzaktan eğitimi onaylayanlar ve onaylamayanlar arasında uzaktan eğitimin olumsuz yönlerine ilişkin görüş farklılıklarını belirlemek üzere yapılan karşılaştırma sonuçlarına baktığımızda; uzaktan eğitimi onaylamayanların “öğrenci sayısındaki fazlalık nedeni ile iletişimde sınırlılıklar yaratabileceğini” düşündüğü bulundu. Şenyuva'nın^[14] yaptığı çalışma da öğrencilerin uzaktan eğitimin sınırlılıklarına ilişkin görüşlerinin öncelik sırasının; “eğitimci-öğrenci, öğrenci-öğrenci arasındaki karşılıklı etkileşimi en aza indirme”, “sosyalleşmeyi en aza indirme”, “öğrenme sırasında karşılaşılan öğrenme güçlüklerini anında çözümlenememe” ve “uygulama ağırlıklı konuların işlenmesinde sınırlılıklar yaşama” şeklinde olduğu belirlendi. Gezer ve Koçer^[29] yaptıkları çalışmada uzaktan eğitim sırasında iletişimde sınırlılıkları kaldırmak için eğitimcinin seçtiği bir veya birden fazla öğrenci ile eş zamanlı görüşebilmesi ve bu öğrencilerin de interaktif olarak görüşmeye katılması, eğitimcinin tüm sınıfa canlı konuşma yapması, bir öğrencinin bir veya birden fazla öğrenci ile canlı olarak görüşebilmesi, eğitim arşivinde yer alan izinli multimedya içeriğinin bütün öğrenciler tarafından izlenebilmesi ve/veya kaydedilebilmesi, uzaktan eğitimin başarılı olması için gerçek sınıf ortamının sağlanması gerekliliğini vurgulamışlardır. Uzaktan eğitimi onaylamayanların olumsuz olarak daha çok öğrenci sayısındaki fazlalık nedeni ile öğrenci-öğrenci/öğrenci-

eğitimci arasında iletişimde sınırlılıklar olabileceği düşüncesinde oldukları, öğrenci sayısında ki fazlalığın azaltılması ve eğitimci tarafından gerçek sınıf ortamının sağlanması ile bu düşüncenin olumluya dönüştürülebileceğini düşünmekteyiz.

Sonuç

Hemşirelik bölümü öğrencilerinin uzaktan eğitime ilişkin görüşlerinin incelenmesi amacı ile yürütülen bu çalışmada öğrencilerin büyük çoğunluğu uzaktan eğitimi onaylamamaktadır. Ayrıca hemşirelikte tüm programların verilemeyeceğini ve hemşirelik gibi uygulama ağırlıklı bir meslekte önemli yeri olan laboratuvar ve klinik uygulamalarda eksikliklere neden olacağını düşünmektedir. Uzaktan eğitimi onaylamayan öğrenciler, “öğrenci sayısındaki fazlalık nedeni ile iletişimde sınırlılıklar yaratabileceğini” olumsuz, onaylayanlar ise “bilgiyi elde etmede ekonomik olacağını”, “bilgilerin sürekli güncelleştirilebildiğini”, “internet üzerinden işbirliğine olanak sağladığını”, “hemşirelikte mezuniyet sonrası sürekli eğitime olanak sağlayacağını” ve “aile hayatını sürdürmeyi kolaylaştıracağını” olumlu olarak görmektedir.

Elde edilen bulgular doğrultusunda; eğitimciler tarafından örgün eğitimleri sırasında öğrencilere uzaktan eğitimin olumlu ve olumsuz yönleri hakkında ayrıntılı bilgi verilmesi, uzaktan eğitim veren üniversitelerde eğitim gören hemşireler üzerinde mezuniyet sonrası uzaktan eğitimin olumlu ve olumsuz yönlerine ilişkin görüşlerin incelendiği daha ileri araştırmalar yapılarak buna yönelik uzaktan eğitimin olumsuzluklarını olumluya dönüştürecek düzenlemeler yapılması, uzaktan eğitim veren üniversitelerin uzaktan eğitime kullanılacak araştırma ve geliştirme çalışmalarını güncellemesi, hemşirelik eğitimcilerinin uzaktan eğitim teknolojisi kullanımı hakkında hizmet içi eğitim almaları ve kendilerini geliştirmeleri, uzaktan eğitim sürecindeki teori-uygulama açığını kapatma, klinik becerinin gelişmesini sağlama, daha etkin eğitimci-öğrenci iletişim teknikleri geliştirme ve alternatif öğrenme ortamı sağlama konularında zengin bir ek ders hazırlığı yapmaları, hemşirelik temel eğitimi sonrasında lisansüstü hemşirelik uzaktan sürekli eğitim programlarının planlanması önerilmektedir.

KAYNAKLAR

1. Eygü H, Karaman S. Uzaktan eğitim öğrencilerinin memnuniyet algıları üzerine bir araştırma. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 2013; 3(1):36-59.
2. Öztürk D. Uzaktan eğitime hemşirelik eğitimi penceresinden bir bakış. Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi 2015; 18(3):229-34.
3. Moore JL, Deane CD, Galyen K. e-Learning, online learning, and distance learning environments: Are they the same?. Internet and Higher Education 2011; 14:129-35. <http://dx.doi.org/10.1016/j.iheduc.2010.10.001>.
4. Uşun S. Uzaktan eğitim. 1. basım. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım; 2006. s.11-21.
5. Boz BY. Hemşirelik eğitiminde bilgisayar teknolojisinin kullanımı. Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi 2015; 1(1):103-18.
6. Yu S, Yang KF. Attitudes toward web-based distance learning among

- public health nurses in Taiwan: A questionnaire survey. *International Journal of Nursing Studies* 2006; 43(6):767-774. <http://dx.doi.org/10.1016/j.ijnurstu.2005.09.005>.
7. Bilgiç Ş, Şendir M. Hemşirelik bilişimi. *Cumhuriyet Nursing Journal* 2014; 3(1):24-8.
 8. Ay F. Uluslararası elektronik hasta kayıt sistemleri, hemşirelik uygulamaları ve bilgisayar ilişkisi. *Gülhane Tıp Dergisi* 2009; 51:131-6.
 9. Köse A. Hemşirelerin bilgisayar kullanım durumlarının belirlenmesine yönelik bir ampirik çalışma-Trabzon İli örneği. *Bilişim Teknolojileri Dergisi* 2012; 5(1):37-43.
 10. Boz B, Kurubacak G. Hemşire öğrenenler için uzaktan eğitim tasarımı. *C.Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi* 2008; 12(3):77-83.
 11. Uslu E. Hemşireler için web tabanlı iletişim eğitimi programının hazırlanması ve kullanmanın değerlendirilmesi. *Akdeniz Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. Antalya: 2011.*
 12. McCutcheon K, Lohan M, Traynor M, Martin D. A systematic review evaluating the impact of online or blended learning vs. face-to-face learning of clinical skills in undergraduate nurse education. *Journal of Advanced Nursing* 2014; 71(2):255-70. <http://dx.doi.org/10.1111/jan.12509>.
 13. Rogers L. Virtual worlds: A new window to healthcare education 2008. <http://www.ascilite.org.au/conferences/melbourne08/procs/rogers-poster.pdf> (Erişim Tarihi: 3 Aralık 2015).
 14. Şenyuva E. Nursing student's view about distance education. *International Online Journal of Educational Sciences* 2013; 5(2):409-20.
 15. Şenyuva E. Trends towards distance education of nursing education in Turkey. *Turkish Online Journal of Distance Education* 2011; 12(4):147-56.
 16. Kantek F. Distance education in nursing in Turkey. *Procedia-Social and Behavioral Sciences* 2014; 116:639-43. <http://dx.doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.01.271>.
 17. Taşocak G, Kaya H, Şenyuva E, Işık B, Bodur G. Relationship between nursing students' views about web-based patient education course and anxiety in Turkey. *Turkish Online Journal of Distance Education* 2014; 15(3):197-214.
 18. Şenyuva E. Hemşirelerin uzaktan eğitime ilişkin görüşleri. *Eğitim Teknolojileri Kuram ve Uygulama* 2013; 3(2):23-41.
 19. Şenyuva E. Hemşirelik eğitiminde web tabanlı uzaktan eğitim uygulaması: Hasta eğitimi dersi örneği. *Istanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi. İstanbul: 2007.*
 20. Atasoy I, Sütütemiş N. Bir grup hemşirelik son sınıf öğrencisinin hemşirelik eğitimi ile ilgili görüşleri. *Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi* 2014; 22(2):94-104.
 21. Mutea N, Cullen D. Kenya and distance education: A model to advance graduate nursing. *International Journal of Nursing Practice* 2012; 18:417-22. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1440-172X.2012.02043.x>.
 22. Avery DM, Ringdahl D, Juve C, Plumbo P. The transition to web based education: Enhancing access to graduate education for women's health providers. *Journal of Midwifery and Women's Health* 2003; 48:418-25. <http://dx.doi.org/10.1016/j.jmwh.2003.08.008>.
 23. Farrell G, Cubit K, Bobrowski C, Salmon P. Using the www to teach undergraduate nurses clinical communication. *Nurse Education Today* 2007; 27(5):427-35. <http://dx.doi.org/10.1016/j.nedt.2006.07.005>.
 24. Russell CK, David M, Gregory DM, Care WD, Hultin D. Recognizing and avoiding intercultural miscommunication in distance education. *Journal of Professional Nursing* 2007; 23(6):351-361. <http://dx.doi.org/10.1016/j.profnurs.2007.01.021>.
 25. Duijin A, Swanick K, Donald E. Student learning of cervical psychomotor skills via online video instruction versus traditional face-to-face instruction. *Journal of Physical Therapy Education* 2014; 28(1):94-102.
 26. Şenyuva E. Nurses continuing education with the approach of distance education. *International Journal of Social Science & Interdisciplinary Research* 2012; 1(12):47-56.
 27. Maltby D, Drew L, Andrusyszyn MA. Distance education: Joining forces to meet the challenge. *The Journal of Continuing Education in Nursing* 1991; 22:19-122. <http://dx.doi.org/10.3928/0022-0124-19910501-10>.
 28. Mollaoğlu M, Atalay M. Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi ön lisans tamamlama programına devreden hemşirelerin programa ilişkin görüşleri. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi* 1994; 1:15-23.
 29. Gezer A, Koçer S. Uzaktan eğitimde sesli ve görüntülü yayınların internet üzerinden aktarılması. *Bilişim Teknolojileri Dergisi* 2008; 1(2):87-92.